

ПРИЧИНИ ТА ФОРМИ ПРОЯВУ ПРАВОВОГО МАНІПУЛЮВАННЯ В МЕХАНІЗМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Постановка проблеми. Сучасна правова система функціонує у складному соціальному, політичному та інформаційному середовищі, що зумовлює як позитивну динаміку у сфері правового регулювання, так і виникнення певних деформацій у реалізації правових норм. Однією з таких деформацій є правове маніпулювання – свідоме використання норм права або їх тлумачення з метою досягнення не правових, а вигідних суб'єктам цілей. Це явище ускладнює реалізацію принципу верховенства права, знижує довіру до правових інститутів та підриває стабільність правопорядку. Саме тому необхідним є ґрунтовний аналіз причин виникнення та форм прояву правового маніпулювання в механізмі правового регулювання суспільних відносин.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням випадків використання права як інструменту для реалізації вузькогрупових, політичних або економічних інтересів, що набуває загрозливого характеру в умовах правової нестабільності та реформування національного законодавства. У багатьох випадках правове маніпулювання відбувається в межах чинного правового поля, що ускладнює його виявлення та протидію. Наявність маніпулятивних практик у правозастосуванні, нормотворчості та правовій інтерпретації свідчить про необхідність розробки теоретичних засад для виявлення, класифікації та запобігання цьому явищу. Знання причин і форм прояву правового маніпулювання є передумовою удосконалення механізму правового регулювання та підвищення його ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика правового маніпулювання не є новою у вітчизняній і зарубіжній юридичній науці. Переважно увага вчених зосереджена на аналізі юридичної техніки (О. Кулініч [1], В. Лебеденко [2], Л. Луць [3], І. Онищук [4], А. Райлес та М. Ральф [5], В. Риндюк [6], В. Середюк [7] та ін.); правової інтерпретації (В. Дудченко [8]); феномені правового нігілізму і правового формалізму (В. Бондаревський [9], Д. Кеннеді [10], Н. Пильгун [11], К. Резворович [12]), що певною мірою пов'язані з маніпулятивними практиками у правовій сфері. Проте питання системної характеристики причин і форм прояву правового маніпулювання саме в межах механізму правового регулювання досліджене недостатньо, що зумовлює потребу в подальшому науковому аналізі та визначило мету статті.

Метою статті є з'ясування та виокремлення основних причин виникнення правового маніпулювання, а також визначення його форм прояву в межах механізму правового регулювання з подальшим формуванням теоретико-правових підходів до протидії цьому явищу, що своєю чергою сприятиме удосконаленню механізму правового регулювання суспільних відносин, підвищенню його стійкості до викривлень і забезпечення ефективного захисту прав і свобод людини.

У процесі дослідження причин і форм прояву правового маніпулювання використовувалися комплекс загальнонаукових, спеціально-юридичних та міждисциплінарних методів, що забезпечують всебічне та об'єктивне вивчення предмета. Так, завдяки діалектичному методу правове маніпулювання розглядалося як динамічне, змінне явище, що перебуває у взаємозв'язку з соціально-економічними, політичними та правовими процесами. Формально-юридичний метод використовували для аналізу нормативно-правових актів, юридичної термінології та правових дефініцій, у яких мо-

жуть виникати передумови для маніпулятивного трактування. Також застосовувався при вивченні специфіки застосування юридичних конструкцій і нормотворчих формулювань (з акцентуванням уваги на прогалинах у праві). Системно-структурний метод уможливив дослідити правове маніпулювання як елемент (деформацію) у структурі механізму правового регулювання. За допомогою цього методу було проаналізовано місце та функції правового маніпулювання у взаємозв'язку між нормотворчістю, правозастосуванням, тлумаченням права та реалізацією суб'єктивних прав. Метод логічного аналізу (індукція, дедукція, аналіз, синтез) сприяв формулюванню висновків про загальні закономірності виникнення правового маніпулювання, його причинно-наслідкові зв'язки та типологізацію форм прояву. Застосування комплексу методів дало змогу здійснити аналіз правового маніпулювання як складного правового та соціального явища, що забезпечило теоретико-правову обґрунтованість дослідження.

Основні результати дослідження. У сучасному правовому просторі дедалі більшої актуальності набуває проблема правового маніпулювання як явища, що підриває основи правопорядку, справедливості та ефективності правового регулювання. У суспільстві, яке формально ґрунтується на принципах верховенства права, законності та правової визначеності, маніпулювання правом створює небезпеку для реалізації цих засад, викривляючи суть правових норм та інститутів.

Правове маніпулювання полягає у свідомому використанні правових механізмів, норм або процедур з метою досягнення прихованих, часто неправомірних чи антисоціальних цілей, що суперечать духу права [13, с. 73]. Зазвичай це відбувається через неоднозначність законодавчих положень, прогалини в праві, юридичну казуїстику або свідоме зловживання процесуальними правами. Таке явище може проявлятися у вигляді законодавчого маніпулювання, правозастосовного формалізму, навмисного затягування судових процедур, вибіркового правозастосування тощо. Особливу небезпеку становить те, що правове маніпулювання здебільшого маскується під законну поведінку, що значно ускладнює його виявлення та протидію.

Одним із ключових аспектів дослідження причин і форм прояву цього явища є з'ясування юридичних цілей правового маніпулювання, тобто тих намірів, які суб'єкти прагнуть реалізувати через використання або викривлення правових норм, що своєю чергою дасть змогу зрозуміти внутрішні суперечності правової системи, виявити слабкі місця у механізмі правового регулювання та виробити підходи до його вдосконалення з урахуванням викликів, які постають перед сучасною юриспруденцією. Не менш важливим є аналіз засобів, за допомогою яких ці цілі досягаються в межах правової системи – від тлумачення і застосування права до конструювання складних юридичних схем.

Водночас маніпулювання, що здійснюється за допомогою юридичних цілей і засобів, є доволі поширеною практикою, що істотно впливає як на ефективність механізму правового регулювання загалом, так і на правотворчий, правореалізаційний та правоінтерпретаційний процеси зокрема. Не буде перебільшенням зазначити, що тлумачення права традиційно розуміється як процес з'ясування (інтерпретаційна техніка) і роз'яснення (інтерпретаційна практика) сенсу юридичних приписів, є основою механізму правового регулювання. Від грамотної, об'єктивної та неупередженої інтерпретації права залежить як якість та ефективність правотворчого процесу (бо створення норм права має спиратися на всебічне розуміння вже суті чинних правових приписів у конкретній сфері суспільних відносин, а також тих, часто важко прогнозованих наслідків, які вони неминуче можуть викликати), так і ефективна реалізація права в будь-якій з її форм (йдеться про дотримання, виконання, використання та застосування права) [14, с. 15–25]. Звернімо увагу, що тлумачення не повинно «домислювати» або «доповнювати» закон і надає йому необхідного лише сформованого обставинами сенсу; також тлумачення багато в чому залежить від рівня правосвідомості суб'єкта правоінтерпретаційного процесу, його професіоналізму, культури, ерудиції, у зв'язку з чим один і той самий закон може бути витлумачений по-різному, залежно від того, хто, як тлумачить і в яких цілях.

Саме в цьому аспекті діалектичного протиріччя «належного» й «сутнісного» в процесі тлумачення права, створюються умови формування та поширення різних форм маніпулювання юридичними цілями та засобами у механізмі правового регулювання. Також тлумачення права багато в чому зумовлюється як бажанням, і необхідністю маніпулювання юридичними цілями та засобами заради підвищення ефективності управлінського процесу, легалізації та легітимації проведеної по-

літики та правомірної реалізації інтересів різних учасників правовідносин у сформованих визначеним чином обставинах.

Маніпулювання юридичними цілями і засобами можна визначити як здійснювану за допомогою прихованої тактики чи стратегії форму правомірної поведінки, що полягає в постановці або використанні юридичних цілей, а також у створенні або застосуванні юридичних засобів на користь суб'єкта управління (маніпулятора) всупереч справжнім потребам та інтересам об'єкта управління (маніпульованих). Сутність маніпулювання юридичними цілями та засобами в правоінтерпретаційному процесі полягає в тому, що в ході його реалізації може відбуватися як постановка нових, так і не повною мірою відповідне волі законодавця обґрунтування вже існуючих юридичних цілей, так само як і аргументування існування або правомірності використання не передбаченого правовими приписами юридичного інструментарію [15, с. 43]. Отже, маніпулювання юридичними цілями та засобами у правоінтерпретаційному процесі спрямоване на те, щоб об'єкт маніпулювання зробив дії, вигідні суб'єкту маніпулятивного впливу, або утримався від їх здійснення під загрозою покарання за протиправну поведінку. Обґрунтування ж правомірності власних дій за допомогою тлумачення права не є маніпулюванням, тому що не впливає на поведінку контрагента учасника правовідносини з метою реалізації інтересів останнього.

Однак, аби зрозуміти, чому це явище має місце й набуває поширення, необхідно звернути увагу на причини, які зумовлені такою поведінкою суб'єктів суспільних відносин. Адже маніпулювання правом не виникає спонтанно – воно є наслідком низки соціальних, економічних та юридичних факторів, що створюють підґрунтя для його розвитку. Зрозуміти ці причини важливо не тільки для аналізу самого явища, а й для пошуку шляхів його подолання. Однією з головних причин правового маніпулювання є неповнота або нечіткість норм права, що дає змогу суб'єктам права інтерпретувати законодавство на свою користь. Логічно, що чим більше прогалин у праві чи колізій у законодавстві, тим більша ймовірність їхнього використання для досягнення власних цілей. Тож у сфері правотворчої діяльності можна констатувати наявність правотворчих маніпуляцій, які проявляються у внесенні на розгляд суб'єкта правотворення проєктів нормативно-правових актів, що фактично використовуються ініціатором як інструмент реалізації приватних, індивідуалізованих інтересів, цілей, ціннісних орієнтацій чи світоглядних установок під виглядом декларованого захисту прав і свобод людини та громадянина. Такі дії суперечать засадничим конституційним принципам, зокрема принципу верховенства права, фундаментальним засадам правотворчості, морально-етичним нормам українського суспільства, позбавлені належного наукового обґрунтування та можуть спричинити деструктивні наслідки для правопорядку, суспільної стабільності та національної безпеки. Слушною з цього приводу є думка О. Львової, що правове поле України характеризується численними колізійними положеннями саме морально-правового змісту, які свідчать про існуючі маніпуляції у сфері правотворчості [16].

Прогалини у праві створюють умови для маніпуляції правовими нормами [17]. Так, у випадках, коли законодавець: не врегулював конкретні правовідносини, сформулював норму надто загально або незрозуміло, не передбачив наслідків порушення правового припису – виникають можливості для дій, що формально не порушують закон, але суперечать його меті, принципам справедливості чи публічному інтересу. Недосконалість юридичної техніки у процесі нормотворчої діяльності або недостатньо детально прописані правові стандарти підвищують ймовірність правового маніпулювання [18, с. 12–19]. Так, якщо правові приписи нормативно-правових актів сформульовано з порушенням принципу ясності та точності викладу юридичної конструкції, є не зрозумілими, з'являється простір для різних трактувань і маніпулювання ними на користь певних суб'єктів або груп. Прогалини у праві не є прямим джерелом правопорушення, однак вони створюють умови для викривленого тлумачення норм. У цій площині прогалина у праві несе ризик деформації правозастосування, особливо за відсутності чітких критеріїв добросовісності чи обмежень у «обхід закону». Правове маніпулювання своєю чергою є результатом свідомого вибору суб'єкта, який скористався недосконалістю системи не з метою реалізації своїх прав, а з метою набуття переваг або уникнення обов'язків.

Наступною причиною є низький рівень правової культури серед громадян і навіть деяких представників органів державної влади, що сприяє неповному розумінню сутності правових

норм і можливості їхнього маніпулювання. Це може стимулювати правопорушення і зловживання правом [19, с. 102–110]. Також зазначимо, що корупція серед державних службовців і суддів є однією з основних причин, яка посилює можливості маніпулювання правовими механізмами. Якщо правозастосувачі нечесно виконують свої обов'язки, порушуючи принципи неупередженості й незалежності, це створює умови для маніпуляцій правом. Крім того, політичні та бізнесові еліти, які контролюють законодавчі та виконавчі органи, можуть активно використовувати механізм правового регулювання для досягнення власної користі. Наприклад, лобіювання законів «під себе», використання норм права для витіснення конкурентів або створення умов для монополії. Відсутність ефективних інститутів правового контролю, які б могли протидіяти зловживанням правом, знижує здатність правоохоронних органів та судів виявляти і припиняти правове маніпулювання.

Відсутність достатньо ефективної системи юридичного захисту прав і свобод суб'єктів суспільних відносин також створює умови для маніпулювання правом [20, с. 185–191]. Так, якщо люди не мають доступу до якісних юридичних послуг або не розуміються в правових питаннях, вони стають більш вразливими до маніпулювань (наприклад, примус до підписання не вигідних контрактів, коли одна зі сторін використовує правову необізнаність іншої сторони для маніпулювання умовами угоди). Зазвичай правові маніпуляції відбуваються в умовах інформаційної асиметрії, коли одна сторона володіє значно більшою кількістю інформації або кращим доступом до правових ресурсів, ніж інша. Це створює поле для маніпуляцій через недостатню поінформованість іншої сторони (наприклад, під час укладання контрактів, де одна сторона має більше знань про потенційні ризики, що дає їй змогу нав'язувати іншим сторонам не вигідні умови). Слабка правова освіта серед населення, а також обмежена доступність правової допомоги можуть сприяти більшій вразливості громадян до маніпуляцій у правовій сфері (наприклад, суб'єкти суспільних відносин, які не мають достатньої правової грамотності, можуть підписувати угоди, які обмежують їхні права або надають надмірні переваги іншій стороні) [21, с. 23]. Слабкість судової системи або ж недостатня врегульованість процесуальними нормами суспільних відносин створює можливість для маніпулювання справами, де процесуальні правопорушення можуть бути використані як стратегія захисту (наприклад, затягування судових розглядів або використання процедурних затримок для досягнення користі в позовах або судових справах).

Розуміння причин правового маніпулювання дає змогу глибше усвідомити, чому це явище не є випадковим або поодиноким, а часто має системний характер. І недосконалість законодавства, і низький рівень правової культури, і бажання уникнути відповідальності чи отримати неправомірну вигоду – усе це створює сприятливе підґрунтя для маніпуляцій із правовими нормами. Правове маніпулювання в системі механізму правового регулювання суспільних відносин проявляється у його елементах через форми маніпулювання, які використовуються суб'єктами правового регулювання суспільних відносин: 1) правові норми – ухвалення лобістських норм, які слугують інтересам вузьких груп (навмисне формулювання норм із невизначеністю, прогалинами або двозначністю; використання оціночних категорій без чітких критеріїв (наприклад, “доцільність”, “суспільний інтерес”); нав'язування пріоритету інтересів окремих суб'єктів під виглядом загальнозначущих цілей) [22, с. 23–24]; 2) правові факти – штучне створення ситуацій (маніпулювання підставами виникнення, зміни або припинення правовідносин; створення штучних юридичних ситуацій для ініціювання вигідного правового наслідку; фальсифікація доказів або обставин, що є юридично значущими, фіктивні шлюби, банкрутства тощо) [23, с. 154–175]; 3) правовідносини – конструювання складних договірних схем для уникнення оподаткування чи відповідальності (нав'язування юридично нерівноправного становища іншому учаснику під виглядом договірної свободи; імітація правовідносин для прикриття позаправових домовленостей (наприклад, у корупційних схемах); 4) реалізація норм – затягування судових процесів, вибіркова правозастосовна практика (вибіркове застосування норм права; навмисне викривлення змісту правових приписів при тлумаченні; маніпулювання процесуальними нормами з метою штучного затягування розгляду справи або ухилення від відповідальності; ухвалення рішень, які суперечать духу закону, хоча формально відповідають його букві; використання правових форм для прикриття неправових або протиправних дій); 5) юридична відповідальність – використання процедурних засобів для уникнення санкцій; 6) правова свідомість – маніпуляція суспільною думкою через викривлене подання

правових норм у медіа або публічних дискусіях; використання юридичної термінології для легітимації неправових цілей [24, с. 15–16].

Крім того, правове маніпулювання може розглядатись також з позицій його розуміння як зловмисне використання правових норм, процедур або інститутів для досягнення особистих чи групових інтересів, що суперечать принципам справедливості, законності та суспільного блага. Наслідки такого маніпулювання можуть бути складними та багатовимірними і мати суттєвий вплив на суспільство, державу та окремих громадян. Зокрема: 1) підрив довіри до правової системи (постійне маніпулювання законами (наприклад, через прогалини, корупцію чи вибіркоче правозастосування) призводить до втрати довіри громадян до судів, правоохоронних органів та законодавства. Це своєю чергою формує переконання в суб'єктів суспільних відносин про несправедливість правових норм, що є передумовою поширення правового нігілізму) [25, с. 201–204]; 2) порушення прав і свобод громадян (маніпулювання правовими нормами часто використовується для обмеження прав окремих осіб чи груп (наприклад, через дискримінаційні закони або їх вибіркоче застосування). Це може стосуватися свободи слова, права на справедливий суд чи інших фундаментальних прав людини і громадянина); 3) економічні втрати (правове маніпулювання, наприклад, у формі корупційних схем чи рейдерства, негативно впливає на економіку. Воно знеохочує інвесторів, ускладнює ведення бізнесу та сприяє тінізації економіки); 4) соціальна нерівність (маніпулювання законами часто здійснюється на користь вузького кола еліт чи груп інтересів, що поглиблює нерівність у суспільстві. Це може викликати соціальну напруженість, протести чи навіть конфлікти); 5) послаблення верховенства права (постійне зловживання правовими механізмами руйнує принцип верховенства права, коли закон стає інструментом у руках влади чи окремих груп, а не гарантією справедливості); 6) політична нестабільність (використання правових маніпуляцій для придушення опозиції, фальсифікації виборів чи узурпації влади може призводити до політичних криз, протестів і навіть зміни режимів) [26, с. 19–20]; 7) моральний занепад суспільства (поширеність правового маніпулювання сприяє цинізму, суспільство втрачає віру в справедливість, стає більш толерантним до корупційних проявів і знецінює моральні орієнтири); 8) міжнародні наслідки (у міжнародному контексті правове маніпулювання може призвести до санкцій, ізоляції держави на міжнародній арені чи зниження її репутації [27, с. 212–220]. Наприклад, порушення міжнародного права чи ігнорування рішень міжнародних судів може ускладнити співпрацю з іншими країнами).

Правове маніпулювання підриває ефективність механізму правового регулювання суспільних відносин, оскільки: спотворює баланс між приватним і публічним інтересом; знижує передбачуваність і стабільність правової системи; усуває або послаблює захист прав і свобод громадян; дискредитує право як інструмент соціальної справедливості. Правове маніпулювання має руйнівний вплив на правову систему: підрив довіри до інститутів держави та права, демократичних інститутів, стабільності; дискредитація принципу рівності перед законом; поглиблення соціальної несправедливості; зміцнення правового нігілізму; посилення корупційних практик. Фактично правове маніпулювання перетворює право з інструменту справедливості на знаряддя домінування, що суперечить принципам правової держави. Для його подолання необхідні незалежність судової системи, прозорість законодавчого процесу, ефективна боротьба з корупцією та підвищення правової свідомості громадян.

Висновки. Отже, правове маніпулювання є складним і багатоаспектним явищем, що негативно впливає на ефективність механізму правового регулювання, підриває довіру до правової системи та створює загрозу для принципів законності, справедливості й правової визначеності. Його виникнення зумовлене низкою причин, серед яких ключовими є: недосконалість законодавства, зокрема прогалини (суб'єкти навмисно використовують недосконалість нормативного регулювання у власних інтересах. Наявність таких прогалин ускладнює юридичну кваліфікацію маніпулятивних дій, що потребує впровадження гнучких і системних інструментів оцінки та реагування), колізії та нечіткість правових норм; слабкість правової культури як у громадян, так і у представників органів державної влади; формалізм і вибіркочість у правозастосуванні, що дає змогу використовувати право як інструмент впливу, а не захисту; політична та економічна заангажованість у процесі нормотворчості й правозастосування.

Основними формами прояву правового маніпулювання є: навмисне викривлення змісту правових норм, зловживання процесуальними правами, маніпуляція юридичними термінами, використання правових прогалин та неточностей, а також штучне створення правових ситуацій з метою досягнення певних, переважно егоїстичних або корисливих цілей. Правове маніпулювання проявляється також як форма психологічного впливу, в якій інтегруються політичні, правові та психологічні інструменти. Воно здатне трансформувати уявлення про політико-правову реальність, підмінюючи об'єктивні суспільні інтереси суб'єктивними інтересами маніпулятора. У цьому контексті правове маніпулювання може мати навіть більш небезпечні наслідки, ніж відкрите насильство, оскільки жертва не завжди усвідомлює сам факт впливу.

Маніпулювання юридичними цілями та засобами в процесі тлумачення права знижує ефективність правотворчого процесу, спотворює сутність механізму правового регулювання суспільних відносин, оскільки юридичні норми перестають втілювати у собі задум суб'єктів нормотворення і є лише досягненням цілей суб'єктів маніпулятивного впливу. Крім сказаного, нівелюється потенціал усіх форм правореалізаційного процесу, який стає штучно сконструйованою, механічною формою координації поведінки учасників правовідносин, що суттєво обмежує їх свободу вибору, вводить суб'єктів права в оману щодо їх справжніх інтересів і потреб, так само як і тих можливостей, які вони можуть використовувати для реалізації своїх прав, свобод та законних інтересів.

Для мінімізації ризиків правового маніпулювання необхідно: підвищити якість нормотворчості (наприклад, дотримуватись принципів юридичної техніки, ефективно використовувати системну кодифікацію, усунення колізій тощо); запровадити загальні обмеження, які б не дозволили оминати законодавчі вимоги; закріпити загальні етичні стандарти юридичної діяльності; посилити контроль за дотриманням законодавства; розвивати правову культуру населення та контроль за прозорістю та обґрунтованістю рішень у сфері правового регулювання; активізувати міжнародне співробітництво у боротьбі з транскордонними формами правового маніпулювання. Удосконалення механізму правового регулювання з урахуванням загроз, що несе правове маніпулювання, є необхідною умовою побудови справедливого, правового й демократичного суспільства.

Список використаних джерел

1. Кулініч О. О. Методологічні аспекти юридичної техніки у правотворчості та правозастосування. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Випуск № 3, частина 1. С. 142–146. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.1.19> (дата звернення: 31.12.2025).
2. Лебеденко В. І. Юридична техніка: поняття, призначення, методологічні засади застосування. *Інформація і право*. 2014. № 2 (11). С. 52–56. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2014.2\(11\).272510](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2014.2(11).272510) (дата звернення: 31.12.2025).
3. Луць Л. А. Роль юридичної техніки у правотворчості. *Юридична техніка: доктринальні основи та проблеми викладання: матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 вересня – 1 жовтня 2015 р.)*. Харків, 2015. С. 15–17.
4. Онишук І. І. Правовий моніторинг: проблеми методології, теорії та практики: монографія. Івано-Франківськ – Дрогобич: Коло, 2017. 512 с.
5. Michaels Ralf and Annelise Riles. Law as Technique. Marie-Claire Foblets and others (eds), *The Oxford Handbook of Law and Anthropology*. Oxford Handbooks (2022; online edn, Oxford Academic, 8 Oct. 2020. P. 860–878. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198840534.013.50> (дата звернення: 31.12.2025).
6. Риндюк В. І. Правотворчість як вид юридичної діяльності: праксеологічний аспект. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Київ, 2019. Вип. 4 (44). С. 137–142. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.4\(44\).199747](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.4(44).199747) (дата звернення: 31.01.2026).
7. Середюк В. Ю. Розвиток юридичної техніки тлумачення норм права на сучасному етапі. *Київський часопис права*. Київ, 2021. № 3. С. 23–29. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2021.3.4> (дата звернення: 31.01.2026).
8. Дудченко В. В. Інтерпретація права (порівняльно-правовий аспект). *Правові новели*. 2023. № 19. С. 323–330. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2023.19.42> (дата звернення: 31.12.2025).
9. Бондаревський В. Г. Правовий нігілізм в Україні та шляхи його подолання. Київ, 2012. 750 с.
10. Kennedy D. Legal formality. *The Journal of Legal Studies*. 1973. Т. 2. № 2. С. 351–398. URL: <https://duncankennedy.net/wp-content/uploads/2024/01/legal-formality.pdf> (дата звернення: 31.12.2025).

11. Пильгун Н. Правовий нігілізм у сучасній Україні: поняття, причини та методи подолання. *Юридичний вісник*. 2020. № 3 (56). С. 67–73. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.56.14893> (дата звернення: 31.01.2026).
12. Резворович К. Правовий нігілізм в Україні: сутність, причини та шляхи подолання. Дніпро, 2022. С. 163–179. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-209-8-8> (дата звернення: 31.01.2026).
13. Невельська-Гордєєва О. П., Нечитайло В. О. Маніпуляції як засіб інформаційно-психологічного впливу у інформаційній війні. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія, 3(50). 2021. С. 71–83. DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.50.235389> (дата звернення: 21.01.2026).
14. Проблеми тлумачення правових норм: посібник / автор-упорядник О. М. Балинська. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 392 с. URL: <https://surl.it/pgwurt> (дата звернення: 21.01.2026).
15. Павлюков І. Правові засоби: поняття, види, функції та взаємодія в процесі регулювання суспільних відносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. Випуск 75: частина 1 2023. С. 41–46. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.1.6> (дата звернення: 21.01.2026).
16. Львова О. Правотворчі маніпуляції у сфері моралі. Кабінет експертів. URL: <https://vsirazom.ua/cabinet/pravotvorchi-manipulyatsiyi-u-sferi-moralii/> (дата звернення 14.01.2026).
17. Herfurtner Wolfgang. Gesetzeslücke: Chancen und Gefahren. Herfurtner. URL: <https://kanzlei-herfurtner.de/gesetzesluecke/> (дата звернення: 22.12.2025).
18. Gaurier D. La rédaction des normes juridiques, source de la métamorphose du droit? Quelques repères historiques pour une réflexion contemporaine. *Revue générale de droit*. Volume 31(1), 2001. P. 1–85. DOI: <https://doi.org/10.7202/1027785ar> (дата звернення: 22.12.2025).
19. Vincent Forray, Sébastien Pimont. Culture juridique. *Presses de Sciences Po*. 2025. 506 p.
20. Белов Д. М., Белова М. В. Система захисту прав і свобод людини і громадянина: доктринальні та нормативні основи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. Випуск 74: частина 2. 2022. С. 185–191. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.74.65> (дата звернення: 22.01.2026).
21. Брижко В. М. Маніпулювання свідомістю людини у проблемі упорядкування інформаційних відносин. *Правова інформатика*. 2015. № 1. С. 19–33. URL: <https://ippi.org.ua/brizhko-vm-manipulyuvannya-svidomistyu-lyudini-u-problemi-uporyadkuvannya-informatsiinih-vidnosin> (дата звернення: 5.01.2026).
22. Васильєв С. В. Невизначеність у механізмі правового регулювання процесуальних правовідносин та юридичні інструменти її усунення. *Правова держава*. 2021. № 42. С. 22–31. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2021.42.232409> (дата звернення: 05.01.2026).
23. Lee Loevinger. Facts, Evidence and Legal Proof. *Case Western Reserve Law Review*. 1958. Volum 9. Issue 2. P. 154–175. URL: <https://scholarlycommons.law.case.edu/caselrev/vol9/iss2/7> (дата звернення: 31.12.2025).
24. Wolfgang Weichelt. Socjalistyczna świadomość prawna i wychowanie przez prawo. *Studia Prawnicze The Legal Studies*. 2023. № 3 (45), P. 13–23. DOI: <https://doi.org/10.37232/sp.1975.3.2> (дата звернення: 31.12.2025).
25. Бондаревський В. Г. Правовий нігілізм в Україні та шляхи його подолання. Київ, 2012. 750 с.
26. Boiko O. The main stages of manipulative influence diagnosis in the political sphere. In: M. Apollo, M. Krupska-Klimczak (Eds.). *Poland and Ukraine: Problems and prospects*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2019. P. 13–29. URL: https://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/4013/Poland_and_Ukraine_Problems_and_prospects.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 22.12.2025).
27. Sinclair G. F. *To Reform the World: International Organizations and the Making of Modern States*. Oxford: Oxford University Press, 2017. 368 p.

References

1. Kulinich O. O. Metodolohichni aspekty yurydychnoi tekhniki u pravotvorchosti ta pravozastosuvannia. *Elektronne naukove vydannia «Analitychno-porivnialne pravoznavstvo»*. 2025. Vypusk № 3, chastyna 1. S. 142–146. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.1.19> (data zvernennia: 31.12.2025) (in Ukr.).
2. Lebedenko V. I. Yurydychna tekhnika: poniattia, pryznachennia, metodolohichni zasady zastosuvannia. *Informatsiia i pravo*. Kyiv, 2014. № 2 (11). S. 52–56. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2014.2\(11\).272510](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2014.2(11).272510) DOI: (data zvernennia: 31.12.2025) (in Ukr.).
3. Luts L. A. Rol yurydychnoi tekhniki u pravotvorchosti. *Yurydychna tekhnika: doktrynalni osnovy ta problemy vykladannia: materialy nauk.-prakt. konf. (m. Kharkiv, 30 veresnia – 1 zhovtnia 2015 r.)*. Kharkiv, 2015. S. 15–17 (in Ukr.).

4. Onyshchuk I. I. *Pravovyi monitorynh: problemy metodolohii, teorii ta praktyky*: monohr. Ivano-Frankivsk-Drohobych: Kolo, 2017. 512 s. (in Ukr.).
5. Michaels Ralf and Annelise Riles. Law as Technique. Marie-Claire Foblets and others (eds), *The Oxford Handbook of Law and Anthropology*. Oxford Handbooks (2022; online edn, Oxford Academic, 8 Oct. 2020. P. 860–878. DOI:<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198840534.013.50> (дата звернення: 31.12.2025).
6. Ryndiuk V. I. *Pravotvorchist yak vyd yurydychnoi diialnosti: prakseolohichniy aspekt*. *Visnyk NTUU “KPI”*. Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo. Kyiv, 2019. Vyp. 4 (44). S. 137–142. DOI:[https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.4\(44\).199747](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.4(44).199747) (дата звернення: 31.01.2026) (in Ukr.).
7. Serediuk, V. Yu. Rozvytok yurydychnoi tekhniki tlumachennia norm prava na suchasnomu etapi. *Kyivskyi chasopys prava*. Kyiv, 2021. № 3. S. 23–29. DOI:<https://doi.org/10.32782/klj/2021.3.4> (дата звернення: 31.01.2026) (in Ukr.).
8. Dudchenko V. V. Interpretatsiia prava (porivnialno-pravovyi aspekt). *Pravovi novely*. 2023. № 19. S. 323–330. DOI:<https://doi.org/10.32782/ln.2023.19.42> (дата звернення: 31.12.2025) (in Ukr.).
9. Bondarevskyi V. H. *Pravovyi nihilizm v Ukraini ta shliakhy yoho podolannia*. Kyiv, 2012. 750 s. (in Ukr.).
10. Kennedy D. Legal formality. *The Journal of Legal Studies*. 1973. Т. 2. №. 2. С. 351–398. URL: <https://duncankennedy.net/wp-content/uploads/2024/01/legal-formality.pdf> (дата звернення: 31.12.2025).
11. Pylhun N. *Pravovyi nihilizm u suchasni Ukraini: poniattia, prychyny ta metody podolannia*. *Yurydychnyi visnyk*. № 3 (56). 2020. S. 67–73. DOI:<https://doi.org/10.18372/2307-9061.56.14893> (дата звернення: 31.01.2026) (in Ukr.).
12. Rezvorovych K. *Pravovyi nihilizm v Ukraini: sutnist, prychyny ta shliakhy podolannia*. Dnipro, 2022. S. 163–179. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-209-8-8> (дата звернення: 31.01.2026) (in Ukr.).
13. Nevelska-Hordieieva O. P. & Nechytailo V. O. Manipuliatsii yak zasib informatsiino-psykholohichnoho vplyvu u informatsiinii viini. *Visnyk NluU imeni Yaroslava Mudroho*. Serii: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia, 3(50). 2021. S. 71–83. DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.50.235389> (дата звернення: 21.01.2026) (in Ukr.).
14. *Problemy tlumachennia pravovykh norm: posibnyk / avtor-uporiadnyk O. M. Balynska*. Lviv: Lvivskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 2021. 392 s. URL: <https://surl.lt/pgwurt> (дата звернення: 21.01.2026) (in Ukr.).
15. Pavliukov I. *Pravovi zasoby: poniattia, vydy, funkt sii ta vzaiemodiia v protsesi rehuliuвання suspilnykh vidnosyn*. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu*. Serii Pravo. Vypusk 75: chastyna 1 2023. S. 41–46. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.1.6> (дата звернення: 21.01.2026) (in Ukr.).
16. Lvova O. *Pravotvorchii manipuliatsii u sferi morali*. Kabinet ekspertiv. URL: <https://vsirazom.ua/cabinet/pravotvorchii-manipulyatsii-u-sferi-morali/> (дата звернення 14.01.2026) (in Ukr.).
17. Herfurtnr Wolfgang. Gesetzeslücke: Chancen und Gefahren. Herfurtner. URL: <https://kanzlei-herfurtner.de/gesetzesluecke/> (дата звернення: 22.12.2025).
18. Gaurier D. La rédaction des normes juridiques, source de la métamorphose du droit? Quelques repères historiques pour une réflexion contemporaine. *Revue générale de droit*. Volume 31(1), 2001. P. 1–85. DOI:<https://doi.org/10.7202/1027785ar> (дата звернення: 22.12.2025).
19. Vincent Forray, Sébastien Pimont. Culture juridique. *Presses de Sciences Po*. 2025. 506 p.
20. Bielov D. M., Bielova M. V. Systema zakhystu prav i svobod liudyny i hromadianyna: doktrynalni ta normatyvni osnovy. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu*. Serii PRAVO. Vypusk 74: chastyna 2. 2022. S. 185–191. DOI:<https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.74.65> (дата звернення: 22.01.2026) (in Ukr.).
21. Bryzhko V. M. Manipuliuвання svidomistiu liudyny u problemi uporiadkuvannia informatsiinykh vidnosyn. *Pravova informatyka*. 2015. № 1. S. 19–33. URL: <https://ippi.org.ua/bryzhko-vm-manipulyuvannya-svidomistiu-lyudini-u-problemi-uporiadkuvannya-informatsiinykh-vidnosyn> (дата звернення: 5.01.2026) (in Ukr.).
22. Vasyliiev S. V. Nevyznachenist» u mekhanizmi pravovoho rehuliuвання protsesualnykh pravovidnosyn ta yurydychni instrumenty yii usunennia. *Pravova derzhava*. 2021. № 42. S. 22–31. DOI:<https://doi.org/10.18524/2411-2054.2021.42.232409> (дата звернення: 05.01.2026) (in Ukr.).
23. Lee Loevinger. Facts, Evidence and Legal Proof. *Case Western Reserve Law Review*. 1958. Volum 9. Issue 2. P. 154–175. URL: <https://scholarlycommons.law.case.edu/caselrev/vol9/iss2/7> (дата звернення: 31.12.2025).
24. Wolfgang Weichelt. Socjalistyczna świadomość prawna i wychowanie przez prawo. *Studia Prawnicze The Legal Studies*. 2023. № 3 (45). P. 13–23. DOI:<https://doi.org/10.37232/sp.1975.3.2>. (дата звернення: 31.12.2025).
25. Bondarevskyi V. H. *Pravovyi nihilizm v Ukraini ta shliakhy yoho podolannia*. Kyiv, 2012. 750 s. (in Ukr.).

26. Boiko O. The main stages of manipulative influence diagnosis in the political sphere. In: M. Apollo, M. Krupska-Klimczak (Eds.). *Poland and Ukraine: Problems and prospects*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2019. P. 13–29. URL: https://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/4013/Poland_and_Ukraine_Problems_and_prospects.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 22.12.2025).
27. Sinclair G. F. *To Reform the World: International Organizations and the Making of Modern States*. Oxford: Oxford University Press, 2017. 368 p.

Міма І. В. Причини і форми прояву правового маніпулювання в механізмі правового регулювання суспільних відносин

У статті розглядається правове маніпулювання як складне соціально-правове явище, зумовлене недоліками механізму правового регулювання. Авторка акцентує увагу на тому, що правове маніпулювання не лише спотворює сутність права як регулятора суспільних відносин, а й становить реальну загрозу для принципів верховенства права, справедливості та правової визначеності. Встановлено, що основними причинами цього явища є нечіткість і суперечливість законодавчих норм, наявність прогалин у праві, недостатній рівень правової культури у суб'єктів правовідносин, а також політичні та економічні чинники, що впливають на правотворчість і правозастосування.

Докладно проаналізовано форми прояву правового маніпулювання, зокрема: використання правових колізій з метою досягнення особистих або корпоративних інтересів; навмисне затягування або ускладнення правових процедур; юридичний формалізм, що дає змогу ухилятися від сутнісного змісту норм; маніпуляція правовими дефініціями; вибіркове застосування норм залежно від політичної або економічної доцільності. Зазначено, що таке маніпулювання сприяє викривленню правозастосовної практики, підриває довіру до державних інституцій та знижує ефективність правового регулювання загалом.

У підсумку підкреслюється необхідність розробки комплексних механізмів протидії правовому маніпулюванню, що мають включати вдосконалення законодавства, розвиток правової освіти, посилення інституційного контролю та забезпечення прозорості правозастосування. Впровадження таких заходів дасть змогу не лише зменшити масштаби правового маніпулювання, а й зміцнити правопорядок, гарантувати реалізацію прав і свобод громадян та підвищити довіру до права як основного регулятора суспільних відносин.

Ключові слова: правове маніпулювання, правове регулювання, законодавчі прогалини, юридичний формалізм, правова культура, зловживання правом, форми прояву, причини.

Mima I. V. Causes and forms of manifestation of legal manipulation in the mechanism of legal regulation of social relations

The article examines legal manipulation as a complex socio-legal phenomenon caused by deficiencies in the legal regulation mechanism. The author emphasizes that legal manipulation not only distorts the essence of law as a regulator of social relations, but also poses a real threat to the principles of the rule of law, justice and legal certainty. It has been established that the main causes of this phenomenon are the vagueness and contradiction of legislative norms, the presence of gaps in the law, the insufficient level of legal culture among subjects of legal relations, as well as political and economic factors that influence lawmaking and law enforcement. The researcher analyzed in detail the forms of manifestation of legal manipulation, in particular: the use of legal conflicts in order to achieve personal or corporate interests; deliberate delay or complication of legal procedures; legal formalism, which allows evading the essential content of the norms; manipulation of legal definitions; selective application of norms depending on political or economic expediency. It is noted that such manipulation contributes to the distortion of law enforcement practice, undermines trust in state institutions and reduces the effectiveness of legal regulation in general.

In the course of the study, the author established that the manipulation of legal goals and means in the process of interpreting the law negatively affects the law-making process. In particular, legal norms no longer serve as the embodiment of the public interest, but become functional elements in the system of implementing narrow-group or situational intentions. As a result, the potential of all forms of law enforcement is leveled, which are transformed into formal, often artificial and mechanical forms of coordinating the behavior of participants in legal relations. This limits freedom of choice, introduces subjects into legal delusion regarding their true interests, rights, opportunities and methods of their implementation. All this contributes to the spread of distrust in state institutions, the depreciation of law as a guarantor of justice and an effective tool of social regulation.

As a result, the author emphasized the need to form a comprehensive strategy to combat legal manipulation, which should cover several key areas. First of all, it is about improving the quality of the rule-making process - taking into account the principles of legal technique, systematic codification, avoiding conflicts, formulating clear and

unambiguous norms; eliminating regulatory ambiguity. It is no less important to establish uniform ethical standards of legal activity; strengthen control over compliance with legislation and transparency of law enforcement, and develop the legal culture of the population and officials. The implementation of such measures will not only reduce the scale of legal manipulation, but also strengthen the rule of law, guarantee the implementation of citizens' rights and freedoms, and increase confidence in law as the main regulator of social relations.

Keywords: legal manipulation, legal regulation, legislative gaps, legal formalism, legal culture, abuse of law, forms of manifestation, causes.

DOI: 10.33663/2524-017X-2026-17-367-376

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.01.2026

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 09.04.2026

Дата публікації: 30.04.2026